

הלל בליל יום העצמאות

אף בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין מקריבים את קרבן הפסח אומרים את הלל בליל הסדר:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכות ה, י:
אומר לפיכך אנו חייבין להודות להלל... הללויה הללו עבדי ה' וגו' עד חלמיש למעינו מים... ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל.

ג. טעמי אמירת הלל

בגמרא בערכין מצאנו שתי הגדרות למצוות אמירת הלל, האחת משום המועד, והשנייה משום הודאה על נס:

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד ב:
מאי שנא בחג (סוכות) דאמרין כל יומא, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן? דחג חלוקין בקרבנותיהן, דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא? לא איקרי מועד. ראש חודש דאיקרי מועד לימא? לא איקדיש בעשיית מלאכה... והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר? משום ניסא.

עיקרון נוסף עולה מהסוגיה במסכת פסחים הקושר בין אמירת הלל לקיום מצוות מסוימות:

תלמוד בבלי פסחים דף צה עמוד ב:
אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים להלל?

ד. טעם ההלל בליל הסדר

❖ נסה לדייק מהמשנה והגמרא שהובאו לעיל, מהו הטעם לאמירת ההלל בליל הסדר?

מדברי רש"י שהובאו לעיל משמע, שאמירת ההלל בליל הסדר קשורה במצוות אכילת קרבן הפסח. כך באר הרמב"ן מדוע לא נמנה ליל הסדר במניין הימים שאומרים בהם הלל:

חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף קיח עמוד א:
אם תאמר, והא בגמרא דילן בפרק אין נערכין (י' א') תני להא דר' שמעון בן יהוצדק שמונה עשר יום יחיד גומר בהן את ההלל ולא קתני לילה של פסח? זו אינה תורה, דהתם הלל דעל עשיית מצות לא קתני.

❖ על פי טעם זה, מדוע בימינו שאין קרבן פסח אומרים הלל בליל הסדר?

לעומת זאת בתוספות מתבאר שאמירת ההלל עניינה הודאה על הנס שהתרחש באותה השעה:

תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א ד"ה מי:
אשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת, וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא. אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים דמחייבי... שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס, אבל כאן לא על הנס אמור.

הקדמה:

הרבנות הראשית תיקנה את יום ה' באייר כיום הלל והודאה, כדי להודות לה' על חסדיו העצומים ועל הנפלאות שעשה לנו בהקמת מדינה לעם ישראל בארץ ישראל ובמלחמת העצמאות. בגליון מספר 121 נידונה סוגיית אמירת הלל ביום העצמאות, בגליון זה נדון באמירת הלל בליל יום העצמאות.

שאלה: האם מצווה לומר הלל בליל יום העצמאות?

א. הלל זמנו ביום

המשנה במסכת מגילה אומרת:

משנה מסכת מגילה פרק ב משנה ה:

כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל... זה הכלל: דבר שמצותו ביום כשר כל היום, דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה.

ומבררת הגמרא את מקור הדין:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כ עמוד ב:

מנלן? לקריאת ההלל - דכתיב 'ממחר שמש עד מבואו מהלל שם ה', רב יוסף אומר: 'זה היום עשה ה'.

❖ חווה דעתך, האם ניתן לקרוא את הלל מעלות השחר או שצריך להקפיד על זריחת השמש?

וכן פסק הרמב"ם:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ט:
כל היום כשר לקריאת ההלל.

ב. הלל בליל הסדר

על אף המתבאר לעיל, בליל הסדר קוראים את הלל:

משנה פסחים פרק ט משנה ג:

מה בין פסח הראשון לשני? ... הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו.

ובגמרא התבאר מקור הדין:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צה עמוד ב:

מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג', לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל.

ביאר רש"י:

רש"י מסכת פסחים דף צה עמוד ב:

כליל התקדש חג - כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג, ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו. לילה המקודש לחג - כגון פסח ראשון.

❖ **לאור טעמים אלה, מדוע בליל הסדר אומרים הלל, אף שככלל הלל נאמר דווקא ביום?**

ה. לימוד מליל הסדר לדורות

מן החיד"א כתב, ביחס לקביעת הלל בלילה, בעקבות נס הצלה שהתרחש לקהילה מסוימת:

שו"ת חיים שאל חלק ב סימן יא:

נראה דאין לתקן לומר הלל בלילה בצבור... ואל תשיבני ממנהגנו שאומרים הלל בליל פסח אחר ערבית והוא על פי מסכת סופרים, דהתם יש סוד גדול על דרך האמת והוא מוכרח לומר הלל הגדול בעת ההיא כידיע לאשר הריחו בסוד ה'.

❖ **לאור דברי הראשונים לעיל, האם גם לפי הפשט אפשר לומר שליל הסדר הוא יוצא דופן שאין ללמוד ממנו לדורות?**

לעומת זאת החתם סופר למד מליל הסדר לדורות:

שו"ת חתם סופר חלק א סימן נא:

דוקא הלל שקורין בכל יום טוב ויום גאולה שתיקנו לומר לכשיגאלו כדאינא בפסחים ק"ז ע"א בהאי אמרינן ממזרח שמש עד מבואו ולא בלילה כי כך תיקנו, אבל בליל פסח שהיא שעת הנס ממש על זה נאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג... אם כן לפי זה מכל שכן וקל וחומר העולה מן הים וכיצא בו שהוא שעת ניסא ממש פשיטא שיאמר אפילו בלילה.

לאור זאת כתב הגר"ש גורן, שיש לומר הלל גם בליל יום העצמאות:

תורת השבת והמועד עמוד 429:

אם אירע (הנס) בלילה אומרים הלל בלילה... כשיטת החתם סופר... כל מי שמכיר את תולדות המלחמה הזאת יודע שרוב רובם של הניצחונות שלנו הושגו במלחמת לילה... ברור אפוא שנס הצלה שאירע במלחמת הקוממיות התרחש בלילות.

לעומת זאת, דעת הגר"י אריאל, שאין אומרים הלל בלילה אלא בזמן התרחשות הנס ולא לדורות, מלבד בליל הסדר, שנצטוונו לחוות בו מחדש את יציאת מצרים:

שו"ת באהלה של תורה חלק ד סימן כא:

שבכל שנה ושנה כאשר מתקדש חג הפסח מתחדשת בכל אחד מישראל ההרגשה כאילו הוא יוצא עתה ממצרים וחובתו לומר שירה. וזמן אכילת הפסח הרי זוהי שעת הנס ממש שהרי בשעה זו הכה ה' כל בכור בארץ ממצרים ופסח על בתינו, לכן באופן יוצא מן הכלל יש לקרוא את ההלל בשעה זו, אף על פי שאין קורין את ההלל בלילה.

באופן אחר פקפק הרב אריאל אדרי בדברי הרב גורן, על פי טעמים של רש"י והרמב"ן שהובאו לעיל:

שחר אהללך סימן א:

אדרבא יש להוכיח מן ההלל הנאמר בערב פסח שאין לומר הלל בליל יום העצמאות, שכן לרוב הדעות הלל זה לא נתקן על הנס כלל.

ו. מגילת אסתר והלל

הרמב"ם מבאר מדוע אין אומרים הלל בפורים:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו:
לא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.

הסיק מכך הגר"ש גורן לגבי אמירת הלל בליל יום העצמאות:

תורת השבת והמועד עמוד 427:

הרי קריאת המגילה נוהגת גם בלילה... ואם קריאתה ביום באה במקום הלל גם קריאתה בלילה נדונה כהלל. שמע מינה שעל נס, כל שיש לומר עליו הלל, רשאים לתקן הלל גם בלילה.

❖ **לאור הוכחה זו, האם אמירת הלל בלילה תלויה בכך שהנס נעשה בלילה?**

לעומת זאת בכל בו כתוב:

ספר כלבו סימן מה:

קריאתה היא הלולה כלומר שזו היתה כונת הקריאה כדי שיזכרו הנס ויתנו שבח והודאה לשם יתברך.

וביאר את דבריו הגר"א ולדנברג:

ציץ אליעזר חלק יז סימן סא:

קריאת המגילה היא סוג הלילא כזו אשר בחובה טמון סגולה וכוונה אשר על ידי קריאתה יזכרו בנס ויתנו על ידי כך שבח והודאה לשם יתברך על מה שקרה להם במיוחד בימים ההם, אבל גדר של "הלל" ממש לא קבעו בזה חז"ל בתקנתם.

באופן אחר חילק הגר"י אריאל, שדווקא קריאת המגילה ביום מקבילה לאמירת הלל, ואילו קריאתה בלילה אינה מקבילה לכך:

באהלה של תורה חלק ד סימן כא:

ואכן קריאה זו אינה מדין הלל אלא תקנה מיוחדת של קריאת מגילה. ועיין מרחשת ח"א סי' כב שכתב לפי זה שאישה תוכל להוציא איש בקריאת המגילה בלילה, כי רק ביום שקריאת המגילה תוקנה כנגד הלל ואישה פטורה מהלל לכן אינה מוציאה איש. אך בלילה שגם איש אינו חייב מדין הלל אישה ואיש שוים בתקנה זו. ואם כן אין מכאן שום ראייה להלל של נס שניתן לקרותו בלילה.

ועל כן הסיק להלכה:

באהלה של תורה שם:

הרי אנו בחזקתנו שלא זכינו שייאמר הלל בלילות. והנהוגים לומר הלל בלילה יאמרוהו ללא ברכה.

ז. הלכה למעשה

כתוב בספרנו קיצור תורת המחנה:

קיצור תורת המחנה פרק נח הלכה ח:

הרבנות הראשית לישראל תיקנה אמירת הלל בה' באייר, יום הקמתה של מדינת ישראל, ובכ"ח באייר, יום איחוד העיר ירושלים. המנהג שהתקבל בצה"ל וברוב קהילות ישראל הוא לומר הלל שלם בברכה לאחר תפילת העמידה בשחרית של יום העצמאות ויום ירושלים, אך בליל החג אין אומרים הלל.

